

Asia: VN/36518/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sairausvakuutuslain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne esitetyistä muutoksista

Lausunnon kohteena olevan esityksen mukaan sairausvakuutuslain erityisraskausrahaa koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi erityisraskausrahaan oikeuttavien työtehtäviin tai työolosuhteisiin liittyvien vaaraa aiheuttavien tekijöiden osalta. Vaaraa aiheuttavien tekijöiden luettelo laajenisi huomattavasti nykyiseen säädökseen nähden. Erityisraskausrahaa olisi mahdollista saada osittaisena, jos raskaana oleva työntekijä siirtyisi tekemään osa-aikatyötä vaaraa aiheuttavan tekijän vuoksi.

Toisena muutoskohteena ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain mukaista luovutuspäivärahaa koskevaa sairausvakuutuslain sääntelyä ehdotetaan selkeytettäväksi. Lisäksi luovutuspäivärahan määräytymistä muutettaisiin siten, että luovutuspäivärahan määrä vastaisi elimen, kudoksen tai solujen irrottamisesta taikka siihen liittyviin välttämättömiin tutkimuksiin osallistumisesta aiheutunutta ansionmenetystä. Työttömyysturvalakiin, työntekijän eläkelakiin, yrittäjän eläkelakiin, merimieseläkelakiin ja julkisten alojen eläkelakiin ehdotetaan tehtäväksi luovutuspäivärahan muutosten edellyttämät välttämättömät muutokset.

Kolmannen muutosehdotuksen mukaan säännöstä erityishoitorahaoikeudesta ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeus erityishoitorahaan olisi vakuutetulla, joka osallistuu lapsensa sairauden tai vamman vuoksi annettavaan erikoissairaanhoidon tasoiseen hoitoon tai kuntoutukseen.

Erityisraskausrahaan esitetyt muutokset

Lausunnon kohteena oleva sairausvakuutuslain muutoksen tavoite on ehdottoman kannatettava ja muutokset pääosin tarpeellisia ja odotettuja. Ehdotus tuo ratkaisun tilanteisiin, joissa raskaana olevan työntekijän entisessä työssä jatkaminen on ilmeisen kohtuutonta ja haitallista.

Muutosehdotus tuo 1.4.2024 voimaan tulleen valtioneuvoston asetuksessa raskaana olevien, äskettäin synnyttäneiden ja imettävien työntekijöiden suojelemisesta työssä vaaraa aiheuttavilta tekijöiltä (143/2024) luetellut tekijät erityisraskausrahan piiriin, sikäli kuin niiden tiedetään aiheuttavan vaaraa raskaana olevalle työntekijälle tai sikiölle.

Lausuttavina olevissa säädöksissä ei ole uutta esitystä Valtioneuvoston asetukseksi sairausvakuutuslain täytäntöönpanosta (1335/2004), mutta esityksessä tuodaan esille, että em. asetuksen vaaratekijät ja työolosuhteet tullaan tuomaan erityisraskausrahan piiriin.

Perusongelma piilee direktiivissä Raskaana olevien ja äskettäin synnyttäneiden työntekijöiden suojele (92/85/ETY), jossa luetteloidaan tekijöitä, joiden kaikkien annetaan ymmärtää olevan haitallisia raskaana olevalle työntekijälle tai raskaudelle. Direktiivin luettelossa I on kuitenkin samassa luettelossa hyvin erilaisia tekijöitä, prosesseja ja työolosuhteita, joista ei ole läheskään samantasoista näyttöä haitallisuudesta. Direktiivin tekijät on sellaisenaan tuotu kansalliseen raskaussuojeluasetukseen, ja jotka nyt ehdotetaan tuotavan erityisraskausrahaa oikeuttavien tekijöiden piiriin.

Kemiallisissa tai biologisissa tekijöissä ei ole olennaista uutta, mutta ehdotus tuo joukon fyysikaalisia, fyysisiä ja psyykkisiä tekijöitä mukaan.

Lausuntonne esitetyistä vaikutusarvioista

Kokonaisuutena ehdotus lisää raskaana olevien työntekijöiden turvallisuutta työpaikoilla, lisäämällä viimeisen ratkaisukeinon, silloin kun työpaikalla ei erilaisin työjärjestelyin voida järjestää turvallisia työolosuhteita. Johtavana periaatteena arvioitaessa työoloja raskauden aikaan on varovaisuusperiaate, liioittelua kuitenkin välttäen. Ylipäätään Suomen on syytä myös työelämässä edistää perhemyönteisyyttä.

Osittainen erityisraskausraha on tervetullut uudistus, joka lisää raskaana olevien työntekijöiden mahdollisuutta osallistua työelämään, silloin kun ei ole mahdollisuutta järjestää turvallisia työoloja kokopäiväiselle työnkuvalle. Erityisesti fyysisesti tai henkisesti kuormittavassa työssä, se voi olla hyvä ratkaisu ja motivoida jatkamaan työssä, takaamalla myös paremman ansiotason.

Muutokset lisäävät epäilemättä merkittäväsi erityisraskausrahan saajien määrää. Minkä verran, on vaikea arvioida koska osa haasteista on nykyisin ratkaistu sairauspäivärahalla. Raskaana olevilla on runsaasti sairauslomia, joihin tutkimusten mukaan osasyynä on pidetty riittämättömiä mukautuksia työelämässä.

Melun ja kehotärinän tuominen erityisraskausrahan piiriin on perusteltua ja niille on luotettavat mittaamenetelmät. Turvalliset rajatkin voidaan kohtuullisen helposti asettaa, kunhan altistuminen on luotettavasti mitattu tai arvioitu, näin ei aina kaikilla työpaikoilla ole. Työajan rajaaminen toimisi myös näissä useimmiten altistumista vähentävänä keinona, ei välttämättä tarvitsisi kokonaan pois työstä jäädä.

Fyysisten ja henkisten rasitustekijöiden objektiivinen ja tasapuolinen arviointi työpaikoilla on perin haastavaa, tieteellinen näyttö haitallisuudesta puuttuu eikä selkeitä mittareita tai kynnsarvoja poikkeavalle satikka vaaralliselle altistumiselle raskauden aikana ole. Suurin osa naisista käy töissä ja yhä useampi nainen on hakeutunut miesvaltaisille aloille. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaiseman Työolobarometrin 2024 mukaan 39 % palkansaajista koki työnsä henkisesti fyysisesti raskaaksi ja 64

% henkisesti raskaaksi. Voiko merkittävä osa raskaana olevista työntekijöistä olla oikeutettu erityisraskausrahaan oman ilmoituksensa perusteella, jollei sellaista työnkuvaa ole tarjolla, jonka työntekijä kokee vain vähän rasittavaksi? Objektiivisten mittareiden puute haastaa sekä työterveyshuoltoa että hakemuksia arvioivaa Kelaa. Työterveyshuollon merkitys ja rooli raskautustekijöiden arvioinnissa tulee kasvamaan. Työterveyshuollon lääkäreiden koulutus, osaaminen ja kokemus sekä alueellinen jakautuminen epätasaisesti voi aiheuttaa epätasa-arvoa työntekijöiden välillä.

Vaarana on, että hankalasti arvioitavien ja puutteellista näyttöä haitallisuudesta omaavien tekijöiden mukana olo etuutta oikeuttavien vaaratekijöiden ja työolojen luettelossa lisää nuorten, lisääntymisiässä olevien naisten syrjintää työpaikoilla. Myös työnantajien halukkuus palkata nuoria naisia töihin, jossa esiintyy ko. raskautustekijöitä voi vähentyä. Työelämän lisääntymisterveysturvallisuuden osalta tavoitteena on, että raskauteen liittyvät vaarat olisi tunnistettu ennakolta ja mietitty toimenpiteet, joiden turvin mahdollisimman moni voisi työskennellä turvallisesti, myös raskaana ollessaan. Työnantajalle voi olla helpompaa siirtää nainen erityisraskausrahalle kuin alkaa muokkaamaan työtä tai tekemään muita työjärjestelyjä. Tämä taas vaikuttaa naisten ansiotasoon ja urakehitykseen. Koska objektiivisia raja-arvoja/kynnysarvoja ei kaikille esityksessä olevilla tekijöillä ole mahdollista luoda on riskinä myös, että ehdotus nykyisessä muodossaan luo epätasa-arvoa työmarkkinoille.

Luovutuspäivärahaan esitetyt muutokset

Työterveyslaitos kannattaa nykyisten säädösten selkeyttämistä ehdotuksen mukaan.

Erityishoitorahaan esitetyt muutokset

Työterveyslaitos pitää muutosta perusteltuna.

Yleistä lausuttavaa esityksestä

Esitys on pääosin kannatettava ja muutokset tarpeellisia, mutta ehdotettu erityisraskausrahaan oikeutettavien tekijöiden luettelon suunniteltu merkittävä laajentaminen sisältää tekijöitä, jotka voivat luoda työelämässä vaikeasti ratkaistavia tilanteita, epätasa-arvoa ja joillakin aloilla mahdollisesti työvoimahaasteita.

Olisiko mahdollista valtioneuvoston asetusta sairausvakuutuslain täytäntöönpanosta (1335/2004) päivitettäessä huomioida eri altisteiden ja raskautustekijöiden toisistaan huomattavasti poikkeava luonne ja vaihteleva näyttö haitallisuudesta raskauden aikana?

Koivula Antti
Työterveyslaitos

Saarni Leena
Työterveyslaitos